

İLKÖĞRETİME ÖĞRETMEN YETİŞTİRME

Recep NAS (*)

Giriş

Günümüzde bireyin topluma etkin ve dengeli uyum sağlaması için kazanması gereken davranış sayısı gittikçe artmaktadır. Kuşkusuz ki bu davranışlar etkili bir öğretim hizmetiyle kazandırılmalıdır. Öyleyse davranış mühendisi sayılan öğretmenin nitelikli olarak yetişmesi gerekmektedir. Öğretmenin niteliği programdan da, yöntemden de önemlidir. Çünkü bunlara işlerlik kazandıracak, canlılık, zenginlik katacak olan öğretmendir. Eğitimin niteliğiyle öğretmenin niteliği arasında doğrudan bir ilişki vardır. (Işıksoluğu, 1988, s. 25) Bunun için, öncelikle öğretmenden beklenen davranışlar belirlenip tanımlanmalı, öğretmen yetiştirme programının öğeleri buna göre düzenlenmelidir. (Külahçı, 1984, s. 20) Ne var ki öğretmen adayında bulunması gereken özellikler öncelikle öğretmen yetiştiren öğretilerde olmalıdır. Çünkü öğretmenin niteliği büyük ölçüde onu yetiştiren öğretmenlerin niteliğine bağlıdır.

İlkokulda temel eğitim verilmektedir. Bloom'a göre on sekiz yaşına kadar gösterilen başarının % 42'si ilkokuldaki başarıyla açıklanmaktadır. (Fidan, 1982, s. 122) İlkokulda kazanılan davranışlar, sonraki okullardaki öğrenmeler için önkoşul niteliğindedir. Genel bilişsel giriş davranışları, öğrencilerin sonraki öğrenmelerini etkiler. (Bloom, 1979, s. 50-65-105) İlkokuldaki eğitim, temel eğitim olduğuna, sonraki okul başarılarını etkilediğine göre; bu eğitimi verecek olan öğretmenin çok iyi yetişmesi gerektiği açıktır. Bu olgu, dikkatleri, ilköğretime öğretmen yetiştiren öğretmenin özellikleri üzerinde odaklandırmaktadır. Bir araştırmaya göre (Ulusavaş, Nas, 1990), eğitim yüksek okullarında öğretmenlik meslek bilgisi derslerini veren öğretim elemanlarının yalnızca 1/3'ü (%33.57) ilkokul öğretmenliği yapmıştır. Bu, düşük bir orandır. Öğretim elemanı bilgisini, deneyimlerini canlı olarak aktarır, somut örnekler vererek sunar; öğretmen adayı, somut ve zengin öğrenme yaşantıları geçirmiş, güdülenmiş olur. Dahası, öğretmen adayı, öğretmenlik yapacağı ortamın koşullarını bilen, bu ortamda görev yapmış olan, onu bu koşulların gerektirdiği biçimde yetiştiren öğretmenle daha kolay özdeşleşebilir, ondan etkilenir. Değilse, sunulan bilgiler kuru, yavan olur, yaşamdan kopuk olarak kalır, çabucak da unutulabilir.

(*) Dokuz Eylül Üniversitesi Denizli Eğitim Yüksekokulu Öğretim, Görevlisi

Aynı araştırmaya göre, ilkokul öğretmeni yetiştiren öğretim elemanlarının % 6.43'ü öğretmen kökenli (öğretmen okulu çıkışlı ya da öğretmenlik sertifikası olmayan) değildir. Öğretmen yetiştiren bir okulda, öğretmen olmayanların meslek derslerini vermeleri kabullenilecek bir durum değildir. Öğretim elemanlarının akademik yönden iyi yetişmiş olmalarının yanı sıra; öğretmenlik deneyimi olan, okul ve sınıf sorunlarını bilen bireylerden oluşması gerekmektedir. (Özaktınar, 1987, s. 62)

Anılan araştırmanın bir başka bulgusuna göre, matematik öğretimi, Türkçe öğretimi gibi özel öğretim derslerini verenlerin % 68'i ilkokul öğretmenliği yapmamıştır. Bir başka deyişle, ilkokuldaki derslerin nasıl öğretileceğini öğreten, öğretim elemanlarının yaklaşık üçte ikisi bu dersleri okutmamışlardır, bu derslerin okutulmasına ilişkin deneyimleri yoktur. Deneyim yokluğuya, uygulamaya dönük çalışmalarda yetersizliklere yol açabilir. Özel öğretim derslerini veren öğretim elemanlarının yaklaşık % 43'ünün alanı Türk dili, matematik gibi genel kültür dersleriyle ilgilidir. Bu durumda, sözelini matematik öğretimi dersinde yalnızca matematiğin konuları işlenip öğretimi göz ardı edilerek hafife alınabilir. (Baykul, 1985, s. 11) Uygulamada olan da budur. Oysa nitelikli ilkokul öğretmenin yetişmesi, öncelikle özel öğretim yöntemlerini uygulama gücü kazanmış olmasına bağlıdır. İlkokul öğretmenlerinin ne öğreteceklerinden çok, nasıl öğretecekleri önemlidir. "Bilen öğretir" anlayışı günümüzde geçerliğini yitirmiştir. Bu nedenle öğretmen adaylarının öğretim-öğrenme yöntemlerine ilişkin olarak iyi yetişmeleri için titizlik ve duyarlık gösterilmeli, özel öğretim yöntemlerinin ilkokul öğretmenliği yapmış öğretim elemanlarınca verilmesi sağlanmalıdır. Değilse, öğretmen adayları ne öğreteceklerini öğrenirler, nasıl öğreteceklerini öğrenemezler. Uygulama etkinliklerinde bu eksiklik apaçık görülebilmektedir. Şunu da belirtelim: İlkokul öğretmenini denetleyenler için en az beş yıl başarılı ilkokul öğretmenliği yapmış olma zorunluğu var da, ilkokul öğretmenini yetiştirenler için böyle bir zorunluluk yoktur.

Eğitim Yüksekokulları Öğretim Programı

Bu programda yalnızca derslerin çizelgelerine ve ana çizgileriyle içeriklerine yer verilmiştir. Oysa bir eğitim programının dört ana ögesi vardır:

1. Hedefler (ve davranışları)
2. İçerik
3. Eğitim durumları
4. Sınama durumları

Hedefleri (ve davranışları) olmayan bir program düşünülemez. Diğer öğeler de hedeflere göre düzenlenir. Program geliştirme açısından bu Program eksiktir.

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 43. maddesine göre, öğretmenin şu üç alanda yetişmesi gerekmektedir:

1. Genel kültür
 2. Özel alan bilgisi
 3. Öğretmenlik meslek bilgisi
- Şimdi bu açıdan "Eğitim Yüksekokulları Öğretim Programı"nı inceleyelim:

SINIF I

Genel Kültür		Özel Alan Bilg.		ÖMB	
Türk Dili	3+3	Yok		Eğitime Giriş	3
Genel Tarih	2			Eğitim Sosyolojisi	2
Türk Tarihi	2			Eğitim Felsefesi	2
Genel Coğr.	2				
Yurt. Bilg.	2				
Temel Mat.	2+2				
Psik. Giriş	2				
Sos. Giriş	2				
Fels. Giriş	2				
Yabancı Dil	2+2				
Atatürk İlk. ve İnk. Tar.	2+2				
Türkiye Coğr.	3				
Temel Fizik	3				
Resim-iş, Müzik ya da Bed. Eğ.	2				
% 85.1				% 14.9	

SINIF II

Genel Kültür		Özel Alan Bilg.		ÖMB	
Türk Ed.	2+2	Bed. Eğ. ve Oyun	2+2	Gelişim Psikolojisi	3
Türk Tarihi	2	İlkok. İçin Matematik	3	Öğrenme Psikolojisi	3
Ülkeler Coğ.	2	Resim-İş	2	Araştırma Teknikleri	2
Temel Kimya	3	Resim-iş ve Yazı	2	Genel Öğ. Yönt.	3
Yabancı Dil	2+2	Müzik	2+2		
İstatistik	2				
Genel Biyoloji	3				
Atatürk İlk. ve İnk. Tarihi	2				
%45.8				% 22.9	

SINIF III

Genel Kültür	Özel Alan Bilg.	ÖMB
Sağlık Bil. ve ilk Yard.	Okuma-Yazma Öğ. İlkokullar için	İlkokullarda Gözlem Ölçme ve Değerlen.
Atatürk İlk. ve İnk. Tar.	Fen ve Tabiat Bil. Matematik öğ.	Türk Eğitim Sistemi Okullarda Uygulama
Yabancı Dil	Müzik Öğ. Türkçe Öğ. İlkokullar İçin Sosyal Bilgiler Din Kültürü ve Ahlak Bed. Eğ. ve Oyun Öğ. Yan Alan	
%16.6	%58.4	% 25

SINIF IV

Genel Kültür	Özel ve Yan alan Bilg.	ÖMB
Bilgisayar Kullanımı ve Öğr.	Fen ve Tabiat Bil. Öğ. Hayat ve Sos. Bil. Öğr.	Eğitim Teknolojisi Reh. ve Ruh Sağlığı
Yabancı Dil	İlkokul Progr. ve Geliştirilmesi	Halk Eğitimi Staj Çalışmaları
Türk Kültürü	Çocuk Edebiyatı	Okul Yön. ve Den.
Atatürk İlk. ve İnk. Tarihi	YAN ALAN	Özel Eğitime Giriş Uygulama Semineri
% 20.8	% 39.6	% 39.6

Dört yılın ortalaması alındığında, "Eğitim Yüksekokulları Öğretim Programı"nda,

1. Genel kültür derslerinin oranı, % 41.9
2. Özel alan-yan alan derslerinin oranı, % 32.5
3. Öğretmenlik meslek bilgisi derslerinin oranıysa, % 25.6'dır.

Öğretmen adaylarının öncelikle ilkokul öğretmeni olacakları düşünülüp, yan alan hesaplamasının dışında tutulduğunda bu oranlar şöyle olmaktadır:

1. Genel kültür derslerinin oranı, % 46.3,
2. Özel alan bilgisi derslerinin oranı, % 25.4
3. Öğretmenlik meslek bilgisi derslerinin oranıysa, % 28.3

Görülüyor ki, genel kültür derslerinin ağırlığı yarıya yakındır. Oysa ilkokul öğretmenliği için bu üç kategori eşit ağırlıkta olmalıdır. (Küçükahmet, 1986, s. 113)

İlkokul öğretmenin özel alanı sınıf öğretmenliği olduğundan, sınıfının bütün derslerine o girmektedir. Onun için çok yönlü yetiştirilmesi gerekmektedir. (Baykul, 1985, s. 12) Ama ilkokul öğretmeni adaylarının ne öğreteceklerinden çok, nasıl öğreteceklerini öğrenmeleri daha önemlidir. Aday, elbette ilkokulda okutacağı derslerin bilgisini kazanmalıdır. Bunun içinse lise düzeyinde bilgi yeterlidir. (Türkoğlu, 1987, s. 192) Daha önce de belirtildiği gibi "bilen öğretir" anlayışı yanlıştır. Öğretmen yalnızca "bilgi aktarıcı" olarak yetişmemelidir. (Varış, 1973, s. 46) Kaldı ki, "İlkokullar İçin Matematik", "İlkokullar İçin Fen ve Tabiat Bilgisi", "İlkokullar İçin Sosyal Bilgiler" derslerinde ne öğreteceklerini öğrenmeleri olanaklıyken, ayrıca Temel Matematik, Temel Kimya, Genel Biyoloji; Genel Coğrafya, Türkiye Coğrafya, Ülkeler Coğrafyası gibi üç çeşit coğrafya dersine gerek olup olmadığı tartışılmalıdır.

Türkoğlu'nun yaptığı araştırmaya göre (1988), eğitim yüksekokulu programlarında içerik ansiklopedik bilgilerle yüklüdür; öğrencilerin yarısı, öğretim elemanlarının % 90'ı, programların, ilkokul öğretmenliği için gerekli olan bilgi ve becerileri kısmen kazandırdığı görüşündedir. Bunun nedeni olarak da, okulun hedeflerine uygun olmayan derslerin çokluğu gösterilmektedir.

Uygulama Etkinlikleri

Eğitim Yüksekokulları Öğretim Programı'nda uygulama etkinlikleri, "Okullarda Uygulama", "Okullarda Gözlem", "Staj Çalışmaları", "Uygulama Semineri" gibi derslere ayrılarak bölük-pörçük edilmiştir. Uygulama etkinlikleri yarım günle sınırlandırılmıştır. Sözgelimi, sabahleyin uygulamaya katılan aday, öğleden sonra öğrenci olmaktadır. Böylece öğretmenliğe ısınamamakta, kendini "öğretmen" olarak duyumsayamamakta, öğretmenlik-"havasına" girememektedir. Ara sınavları da uygulamaya ara verilmesine neden olmaktadır. Böyle olunca da uygulamaya katıldığı ilkokulun öğretmenleriyle kaynaşamamakta, onlardan gereğince yararlanamamakta, dolayısıyla uygulama etkinlikleri yeterince verimli olmamaktadır. Bu nedenle uygulama etkinlikleri çeşitli yarıyıllara yarımsar gün dağıtılacağına, bir yarıyıl sürekli olmalıdır.

Öneriler

1. İlköğretimde görev yapacak öğretmenden beklenen davranışlar belirlenerek, programın diğer öğeleri buna göre düzenlenmelidir.
2. Öğretmen adaylarının ne öğreteceklerinden çok, nasıl öğreteceklerini öğrenmeleri için gereken önlemler alınmalıdır.

3. Özel öğretim dersleri, ilkokul öğretmenliği yapmış öğretim elemanlarınca verilmelidir.

4. Uygulama etkinlikleri tam bir yarıyıl olmalı; uygulamanın 1/3'ü köy ilkokullarında, özellikle birleştirilmiş sınıflı okullarda yürütülmelidir.

5. Eğitim yüksekokullarına "uygulama okulu" sağlanmalıdır.

6. Eğitim yüksekokulları, çevredeki ilkokullar için "bilgi üretim merkezi" olmalı; dolayısıyla ilkokul öğretmenleri ve ilköğretim müfettişleriyle organik bağ kurulmalıdır.

7. Öğrenciler, eğitim yüksekokullarına "görüşme" yoluyla alınmalı; öğrencilere, ayrıca "mesleğe yatkınlık testi" uygulanmalıdır.

8. Okulu bitirip öğretmen olanlar izlenmeli; bunların önerilerinden, görüşlerinden program geliştirme çalışmalarında yararlanılmalıdır.

KAYNAKÇA

Baykul, Yaşar (1985) "İlkokula Öğretmen Yetiştirme Sorunu" *Çağdaş Eğitim Dergisi*, Sayı: 98, ss. 9-13, Ankara.

Bloom, Benjamin S. (1979) *İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme* (Çev: Durmuş Ali Özçelik) MEB Yayınları, Ankara.

Fidan, Nurettin (1982) *Öğrenme ve Öğretme*, Kendi yayını, Ankara.

İşıksoluğu, Müberra (1987) "Nitelikli Öğretmen Yetiştirmede Bazı Sorunlar", *Eğitim ve Bilim Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 63.

Küçükahmet, Leyla (1986) *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara.

Külahçı, Şadiye (1984) "Öğretmen Yetiştirmede Yeterliğe Dayalı Eğitim Yaklaşımı" *Eğitim ve Bilim Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 52, Ankara.

Özakupınar, Yılmaz (1987) "Milli Eğitimin Gayesi ve Öğretmenlik Şahsiyeti" *Öğretmen Yetiştiren Yükseköğretim Kurumlarının Dünü, Bugünü, Geleceği*, ss. 59-63 Gazi Üniversitesi Yayını, Ankara.

Türkoğlu, Adil (1987) "Eğitim Yüksekokullarında Programa İlişkin Sorunlar" *Öğretmen Yetiştiren Yükseköğretim Kurumlarının Dünü, Bugünü, Geleceği*, Gazi Üniversitesi Yayını, ss. 185-197, Ankara.

— (188). *Eğitim Yüksekokulları Program Uygulamalarında Karşılaşılan Sorunlar* Ç.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları: 1, Adana

Ulusavaş, Muallâ; Nas, Recep (1990) "Öğretmen Yetiştiren Öğretmenlere İlişkin Bir Çalışma-I" *Öğretmen Dünyası Dergisi*, Yıl: 11, Sayı: 131, Ankara.

Varış, Fatma (1973) "Öğretmen Yetiştirme Üzerine", *50. Yıla Armağan A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları* No: 36, Ankara.

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU BAŞKANLIĞI (1990) *Eğitim Yüksekokulları Öğretim Programı*, Ankara.